

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Nadir Toprak Elementleri (NTE); savunma sanayisinden yenilenebilir enerji teknolojilerine, akıllı telefonlardan elektrikli araçlara, uzay ve havacılık sanayisinden dijital dönüşüme kadar modern dünyanın en stratejik sektörlerinde vazgeçilmez bir role sahiptir. Günümüzde ileri teknoloji ürünlerinde ve bu ürünlerin yer aldığı nihai sistemlerde çok küçük miktarlarda kullanılmalarına rağmen, performans üzerinde yarattıkları devasa farklar NTE'leri 21. yüzyılın en kritik doğal kaynakları ve "stratejik bir silahı" haline getirmiştir.

Küresel ölçekte ekonomik rekabetin, teknolojik üstünlüğün ve ulusal güvenliğin temel belirleyicilerinden biri olan bu elementler, petrol gibi ülkeler arası güç dengelerini doğrudan etkileyen bir unsura dönüşmüştür. NTE rezervlerinin tespiti, çıkarılması ve ayrıştırılması süreçlerinin karmaşık yapısı ile yüksek maliyetli Ar-Ge çalışmaları gerektirmesi, bu alanda dışa bağımlılığı azaltacak milli politikaların oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye, NTE potansiyeli açısından Avrupa'nın en önemli, dünyanın ise sayılı merkezlerinden biridir. Özellikle Eskişehir-Beylikova'da keşfedilen ve Çin'den sonra dünyanın tek bir alandaki en büyük ikinci rezervi olarak kabul edilen bu saha, ülkemiz için stratejik bir eşik niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte; Malatya, Konya, Burdur, Isparta ve Manisa başta olmak üzere İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Batı Akdeniz bölgelerindeki potansiyel sahalar; yalnızca madencilik değil, sanayi entegrasyonu, istihdam ve bölgesel kalkınma açısından da büyük bir fırsat sunmaktadır.

Bu çerçevede; söz konusu rezervlerin milli menfaatlerimize uygun şekilde tespiti, çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda ekonomiye kazandırılması ve katma değer yaratacak ileri teknolojik ürünlerde kullanımının sağlanması, Türkiye'nin küresel tedarik zincirindeki konumunu güçlendirecek ve ekonomik bağımsızlığımızı perçinleyecektir.

Bu itibarla; Türkiye'nin NTE kaynaklarının tespiti, çıkarılması, ayrıştırılması ve işlenmesi süreçlerinin bütüncül bir devlet politikası çerçevesinde incelenmesi, dünyadaki iyi uygulama örneklerinin değerlendirilerek milli sanayiye entegrasyonuna yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Lütfi KAŞIKÇI

MHP Hatay Milletvekili

GEREKÇE

Nadir toprak elementleri (NTE), son yıllarda hem ülkemizde hem de dünyada üzerinde en çok tartışılan güncel konulardan biridir. Bu elementlerin önemli bir gündem maddesi olmasının temel nedeni; akıllı telefonlardan elektrikli araçlara, rüzgâr türbinlerinden savunma sanayii ürünlerine kadar birçok kritik teknolojik üretimin temel bileşeni haline gelmesidir.

Nadir toprak elementleri, periyodik tabloda atom numaraları 57 ile 71 aralığında bulunan lantanitler grubu ile bu gruba benzer kimyasal özelliklere sahip olan ve doğada genellikle birlikte bulunan skandiyum (21) ve itriyum (39) elementlerini kapsamaktadır.

NTE'lerin "nadir" olarak nitelendirilmesi, toprakta çok az bulunmalarından kaynaklanmaz. Bu elementleri nadir yapan asıl unsur; ekonomik olarak çıkarılabilir cevherleşmelerin seyrekliği ile ayrıştırılma ve işlenme süreçlerinin karmaşıklığıdır. Bu süreçler, nitelikli AR-GE faaliyetlerini ve güçlü finansal kaynakları zorunlu kılmaktadır. Parlak, demir grisi ve gümüş rengine olan bu elementler, kendilerine has manyetik ve optik özelliklere sahiptir.

Genellikle iki kategoride ele alınan NTE'lerde; skandiyum ile atom numaraları 57-64 aralığında yer alan elementler "hafif", atom numaraları 65-71 aralığında olan elementler ile itriyum ise "ağır" nadir toprak elementleri olarak tasnif edilmektedir.

İleri teknolojik ürünlerin vazgeçilmez bir parçası olan NTE'lere erişim kolaylığı, ülkelerin ve büyük firmaların küresel rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir. Teknolojik ürünlerin düzenli arzı için bu elementlerin tedarik zincirinin bölgesel çatışmalardan ve siyasi rekabetten etkilenmemesi büyük önem taşır. Üretim ve ayrıştırma tesislerine sahip olan ülkeler küresel ticarete avantajlı bir konuma gelmekte, bu stratejik üstünlüğü zaman zaman siyasi gündemlerine göre bir koz olarak kullanabilmektedir.

Çin, Vietnam, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Avustralya şu an itibariyle en çok NTE rezervlerine sahip ülkeler olarak sayılmaktadır. Bu ülkelerden Çin, tek başına NTE cevher üretiminin %60'ını, rafinaj ve ayrıştırma kapasitesinin ise yaklaşık %90'ını kontrol etmektedir. Çin'in sahip olduğu bu gücü, küresel alanda politik gelişmelere ve üretimi yönlendirmede kullandığı görülmektedir. Çin, bir yandan üretimi kısıtlamakta, bir yandan da son kullanım alanlarına kadar standartlar belirlemekte ve lisanslama yapmaktadır. Milli İstihbarat Akademisinin de yayımladığı raporlara göre, Çin üret, kısıtla ve lisansla olarak ifade edilen modellemeyle NTE alanındaki küresel fiyatlamayı kontrol etmeye çalışmaktadır.

NTE'lerin stratejik bir silah olarak ilk kullanımı 2010 yılında Çin ile Japonya arasında yaşanan Senkaku Adaları krizi ile ortaya çıkmıştır. Stratejik bir konumda olan ada ve çevresindeki hakimiyet ve kontrol mücadelesinde, Japonya'ya karşı NTE ihracatını bir koz olarak kullanan Çin, NTE alanında %80 oranında Çin'e bağımlı olan Japonya'ya NTE ihracatını kısıtlamıştır. Japonya, bu olaydan sonra NTE ihtiyacını karşıladığı coğrafyaları çeşitlendirmeye başlamış ve alternatif malzeme kullanmak için yeni teknolojilere ağırlık veren kapsamlı bir önlemler paketini uygulamaya koymuştur. Bugün Fransa ve Japonya'nın NTE hammadde kaynağına sahip olmamakla birlikte, işlenmiş NTE ürünlerinin önde gelen üreticilerinden biri haline gelmesi, bu ülkelerin uyguladıkları politikaların uzmanlarca ayrıntılı bir biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Küresel bir güç olan ABD'nin de NTE tedarikinde büyük oranda Çin'e bağımlı olduğu görülmektedir. Raporlara göre, ABD 2020-2023 yıllarında ihtiyaç duyduğu NTE bileşik ve metallerinin %70'ini Çin'den ithal etmiş, özellikle ağır NTE ihtiyacının karşılanmasında tamamen dışa bağımlı durumdadır. NTE'lerin ABD savunma araçlarının üretim ve planlamasında kullanım oranlarına bakıldığında, ABD savunma planlamasının dolaylı olarak Çin'e bağımlılığı da ortaya çıkmaktadır. Bu iki küresel güç arasındaki rekabet, ABD'yi farklı ülkelerden talebini karşılamaya yönelttiği görülmektedir. Son dönemde ABD'nin Ukrayna ile yapmaya çalıştığı anlaşmanın en önemli maddelerinden biri Ukrayna'nın sahip olduğu NTE'lerin ABD talebini karşılamada kullanılmasıdır. Diğer taraftan, ABD Trump Yönetiminin Grönland adası üzerinde kontrol kurma arayışlarının arkasında yatan nedenlerden birinin de Grönland adası üzerinde bulunduğu tahmin edilen NTE rezervlerini kendi ekonomisine kazandırma arayışıdır.

Ülkemizin son dönemde yenilenebilir enerji alanında ortaya koyduğu gelişme, rüzgâr türbinlerine olan ihtiyacı artırmıştır. Ayrıca, savunma sanayi alanında gösterdiği performansın sürekliliğinin sağlanması açısından savunma sanayi alanında kullanılan NTE'lerin ve NTE kullanılan ileri teknolojik ürünlerin düzenli tedariki çok önemlidir. NTE rezervlerinin tespitinden işlenmesine kadar ki süreç çok yönlü planlamayı ve stratejik bir bakışı gerekli kılmaktadır. Türkiye'de doğrudan ülkemizin nadir toprak elementleri ve diğer kritik mineralleri üzerinde çalışma yapmak üzere ilk defa 4 sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile Nadir Toprak Elementleri Araştırma Enstitüsü (NATEN) kurulmuştur. Aynı dönemde çıkarılan 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle de NATEN'e bazı istisna ve muafiyetler tanınmıştır. 2020 yılında 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yapılan değişiklikle, Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden araştırma Kurumu (TENMARK) kurulmuş ve NATEN bu kurum bünyesinde aynı isimle yeniden yapılandırılmıştır.

Ülkemizdeki saha çalışmalarına bakıldığında, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, Eskişehir-Beylikova'daki NTE sahasında ilk çalışmaları gerçekleştirmiş, maden alanın ETİ MADEN'e devriyle Beylikova'da arama faaliyetlerinin yoğunlaştırıldığı görülmektedir. Yapılan yoğun sondaj çalışmaları ile 694 milyon ton ile dünyada Çin'deki Bayan Obo sahasından sonra bir alanda ikinci en büyük Nadir Toprak Elementi kaynağı tespit edilmiştir. Üretime yönelik olarak Beylikova'da kurulan pilot tesis 2023 yılı itibariyle devreye alınmıştır. NTE'ler kullanılarak gelişen sektörlerin ihtiyaç duyacağı uç ürünlerin üretilmesi ve ticari değere dönüştürülmesi için Ar-Ge ve teknoloji geliştirme projelerini yürütmekle görevli NATEN bünyesinde, Türkiye'de ilk olan NTE Cevher Zenginleştirme ve Saflaştırma Laboratuvarının kurulması dikkati çeken bir diğer gelişmedir.

Ülkelerin NTE'leri işleyecek teknoloji transferlerine sıcak bakmaması, NTE'lerin ayrıştırılma ve işlenmesinin çok maliyetli süreçler olması, NTE'lerin çevresel etkilerinin diğer madencilik faaliyetlerine göre daha fazla olması üstesinden gelinmesi gerekli başlıca karşı karşıya kaldığımız sorunlardır. Çin ile 2024 yılında NTE'lerle ilgili imzalanan mutabakat Zaptının uygulanmasında ilerleme kaydedilememesinin en önemli nedenlerinden birinin Çin'in NTE'leri Çin'de işlemek istemesi ve teknoloji transferine sıcak bakmaması olarak görülmektedir. Ancak başta AB ülkeleri olmak üzere, gelişmiş ülkelerin NTE tedarik coğrafyalarını farklılaştırma gayretleri dikkate alındığında, güncel bölgesel ve küresel rekabetin ülkemize avantajlı iş birlikleri fırsatları sunduğu değerlendirilmektedir.

Son dönemde gerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının gerekse Sayın Cumhurbaşkanımızın NTE'lerin milli olarak çıkarılması ve ülkemizde işlenmesine yönelik irade beyanları ve bu irade beyanlarına paralel yukarıda zikredilen çalışmaların başlaması, Ülkemizin ekonomik bağımsızlığının güçlendirilmesi açısından umut verici gelişmeler olarak görülmelidir.

Diğer taraftan, Ülkemizde Eskişehir Beylikova'da bulunan NTE rezervlerinin katma değer yaratacak şekilde çıkarılarak ekonomiye kazandırılması kuşkusuz kapsamlı bir stratejik planlamayı gerekli kıldığı unutulmamalıdır. NTE'lerin ekonomiye kazandırılmasının sadece madencilik sektörünü ilgilendiren bir konu olmadığı açıktır. NTE, savunma sanayi, madencilik, finansman, ticaret gibi birçok sektörü ve bu sektörlerle ilgili kamu kurumlarını ilgilendirdiğinden, NTE'lerin çıkarılması ve işlenmesi çok boyutlu bir koordinasyon ve planlamayı gerektiren bir konudur. Son dönemde Ülkemizdeki NTE rezervleri, işletilmesi ve çevresel etkileri konularında ortaya konulan ülke enerjisini tüketen tartışma ve spekülasyonların önüne geçilmesi bakımından kamuoyunu doğru bir şekilde ve zamanında bilgilendirilmesi de önem arz etmektedir.

Bu nedenlerle; nadir toprak elementleri rezervlerimizin mevcut durumu, işletme yöntemleri, çevresel etkileri, ekonomik potansiyeli, millî sanayiye entegrasyonu ve uzun vadeli stratejik planlamasının bütüncül biçimde ele alınması amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

ADI SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	İMZAŞI
Muhammed Levent Bilbul ' Sakarya	ADANA	
Muhammed WALE	ADANA	
MEHMET C. FENİOĞLU	MALATYA	
Musa Kırık	Gomphane	
Mustafa KALAYCI	Konya	
Fazıl Zihneli	Bursa	
Cumali İnce	İzmir	
Ahmet Özyürek	SİVA	
Kamil Aydın	Erzurum	
Mustafa Varank	Bursa	
Ahmet Erbaş	Kütayha	
Saffet Sancaklı	Kocaeli	
Yücel Sulut	ZOKAT	
Halil Öztürk	Kırıkkale	
İbrahim Özyürek	Sarıyer	
Hilmi Durgun	Antalya	
Naci Sarıtepe	Ordu	
Erhan Gari Kona	GİRESUN	
Abdurrahman Başkan	Antalya	
Mehmet TAYTAK	A-Konaklar	